

Ebeveynlerin Pandemi Sürecindeki Deneyimlerinin İncelenmesi: Nitel Bir Çalışma

Araştırma Makalesi / Research Article

Sena ÖZ, Ankara Üniversitesi

Pınar BAYHAN, Hacettepe Üniversitesi

Öz

Covid-19 pandemisi nedeniyle yaşanan izolasyon sürecinde ebeveynler çocuklarıyla evde daha önce hiç deneyimlemedikleri bağlamlar içerisinde kalmak durumunda olmuşlardır. Ebeveynlerin evde yaşadıkları deneyimlerin belirlenmesi oldukça önemli görülmektedir. Bu kapsamda mevcut çalışma, ebeveynlerin bu süreçte çocukları ile evde yaşadıkları deneyimleri ve ebeveynlerin sahip oldukları desteklerin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Çalışma grubunu, 2-18 yaş arası çocuğu olan 30 ebeveyn oluşturmaktadır. Ebeveynlerden kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan bir görüşme formu aracılığıyla veriler toplanmıştır. İçerik analizi yöntemi kullanılarak elde edilen veriler, MAXQDA-2020 programında analiz edilmiştir. Ebeveynlerin çocukları ile yaşadıkları deneyimlere göre elde edilen verilere bakıldığında; ebeveynlerin en fazla çocuklarıyla oyun oynamaktan keyif aldıkları, daha sonra çocuklarıyla birlikte ev işleri yaptıkları görülmektedir. Ebeveynlere pandemi sürecinde çocuklarıyla yapmaya başladıkları yeni bir durum sorulduğunda ise en fazla ebeveynlerin çocuklarıyla ev işlerini yapmaya başladıkları görülmektedir. Ebeveynlere pandemi sürecinde çocuklarıyla en zorlandıkları durumların ne olduğu sorulduğunda ise çocuğa kural ve sınır koymayla ilgili güçlükler, çocuğun sosyalleşmemesi ve çocuğun sıkılması olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlere çocuklarının pandemiyle ilgili duyguları sorulduğunda ise çocuklarda en fazla üzülmeye ve korkma duygularının olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin hayatlarında sahip olduğu sosyal destekler sorulduğunda ise çoğunluğunun çocukları ve kendileriyle ilgili konularda sosyal desteklerinin olduğu ve bu desteklerine pandemi sürecinde de ulaşabildikleri belirlenmiştir. Pandemi sürecinde birçok ebeveyn çocuklarıyla ilgili yeni durumları keşfederken bazen evde zaman geçiyor olmaya yönelik güçlük yaşadıkları bilinmektedir. Bu bağlamda ebeveynlerin sahip oldukları sosyal desteklerinin varlığının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Covid-19,
pandemi,
ebeveyn,
sosyal destek.

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:23.01.2022

Kabul Tarihi: 23.05.2022

E-Yayın Tarihi: 30.06.2022

Examining The Experiences of Parents During The Pandemic: A Qualitative Study

Abstract

During social-isolation due to the Covid-19 pandemic, parents had to stay with their children at home as they had never experienced before. It seen important to define the experiences of parents at home. In this context, the present study was carried out to determine the experiences of parents at home with their children during social isolation and the support status of parents. Case study, one of the qualitative research methods, was used in the study. The study group consists of 30 parents with children between the ages of 2-18. Data were collected through an interview form consisting of closed and open-ended questions from the parents. The data obtained using the content analysis method were analyzed via the MAXQDA-2020 program. When considering the data obtained according to the experiences of parents with their children; It is observed that parents mostly enjoy playing games with their children and then do housework with their children. When parents are asked about a new situation that they started to do with their children during the pandemic, it is seen that the parents mostly started to do housework with their children. When the parents were asked what the most difficult situations with their children were during the pandemic, it was determined that the difficulties in setting rules and limits on the child, the child's inability to socialize and the child was bored. When parents are asked about their children's feelings about the pandemic, it is seen that children are mostly sad and afraid. When asked about the social supports that parents have in their lives, it was determined that the majority of them had social support for their children and related issues, and that they could reach these supports during the pandemic. During the pandemic, it is known that many parents sometimes experience difficulties in spending time at home while discovering new situations for their children. In this context, the existence of social support of parents is considered to be very important.

Keywords

Covid-19,
pandemics,
parents,
social support

Article Info

Received:23.01.2022

Accepted:23.05.2022

Online Published:

06.30.2022

Atf (How to cite)

Öz, S. ve Bayhan, P. (2022). Ebeveynlerin pandemi sürecindeki deneyimlerinin incelenmesi: Nitel bir çalışma. Çocuk

ve

Sorumlu Yazar: Sena Öz, sena.oz@ankara.edu.tr

Gelişim Dergisi, 5(9), 14-31.

Giriş

Çin'in Wuhan şehrinde 2019'un Aralık ayında bir korona virüs salgını (Covid-19) tespit edilmiş ve bu virüs hızla dünyaya yayılmıştır (Zhu ve ark., 2020). Küresel Covid-19 salgını, birçok ülkede önemli değişikliklere yol açmış ve ev karantinasına, okulların kapanmasına, ebeveynlerin evde çalışmasına neden olmuştur (Miho ve Thévenon, 2020). Ev karantinaları bazı dramatik sonuçlara neden olmuştur. Sevilen insanlardan ayrılma, özgürlük ve hareketlilikte azalma, belirsizlik ve bazen hastalık durumu üzerine bazı spekülasyonlar ve bu durumun yarattığı sıkıntılı durumlar ortaya çıkabilmektedir (Brooks ve ark., 2020). Karantina süreçleri, duygusal iklim üzerinde de bazı durumlarda olumsuz etkiye neden olarak aile üyelerinin uzun süreli bir arada yaşamasını zorunlu kılmaktadır (di Giorgio, di Riso, Mioni ve Cellini, 2020). Covid-19 salgını sırasında belirsiz bir süre boyunca evlerinde kalmak zorunda olan milyonlarca ailenin, çocuk-ebeveyn ilişkileri üzerinde bilinmeyen etkilerle birlikte bireylerin ruh sağlığı üzerinde benzeri görülmemiş etkilere yol açabileceği düşünülmektedir (Russell ve ark., 2020).

Pandemi sürecinde bireyler ve aileler, sadece enfeksiyondan kaçınmaya ve hayatta kalmaya çalışarak Covid-19'un kendisinden sağlıklarına yönelik tehditleriyle uğraşmakla kalmamış, aynı zamanda aileler için, çok daha farklı deneyimlerin yaşanmasına da neden olmuştur (Lebow, 2020). Özellikle çocukların karantina sürecinde sosyal çevrelerinden, okullarından ve hobilerinden uzakta küçük apartman dairelerinde geçirmek zorunda kaldığı kentsel alanlarda, fiziksel olan aktivitelerde azalma ve ekran süresinin artması muhtemel olarak değerlendirilmektedir (Eyimaya ve Irmak, 2021). Karantina süreci, çocuklar üzerinde de olumsuz etkilere neden olmuştur. Bu süreçte çocukların daha saldırgan, endişeli, hiperaktif oldukları ve daha büyük davranış sorunları sergiledikleri; daha fazla dijital ekran karşısında zaman geçirdikleri görülebilmektedir (Toran ve ark., 2020).

Covid-19 salgını, ebeveynler ve çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıkları üzerindeki olumsuz etkilere neden olmuştur (Brooks ve ark., 2020; Liu ve ark., 2020). Bununla beraber yaşam tarzlarının önemli ölçüde değişmesi ile aile ilişkileri ve özellikle ebeveyn-çocuk ilişkileri de önemli ölçüde etkilenmiştir (Miho ve Thévenon, 2020). Evde daha fazla zaman geçirmek, aile üleriyle daha fazla etkileşim içinde olmak anlamına gelse de ebeveynlerin evdeki sorumlulukları oldukça artmıştır (Spinelli, Lionetti, Pastore ve Fasolo, 2020). Genel olarak ebeveynler için iş ve ev arasındaki sınırlar tamamen ortadan kalkmış ve ailenin, okulun kapanması nedeniyle çocuğun gelişimsel ve eğitimsel süreçlerinin yönetiminin yeniden düzenlenmesi gerekmiştir (di Giorgio ve ark., 2020).

Bütün dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs Türkiye'de de birçok alanda aileler için olumsuz etkilere neden olmuştur (Demirbaş ve Koçak, 2020). Özellikle farklı duyguların aynı anda yaşandığı bu dönemde günün tamamını evde geçirmek, ebeveynlerin duygusal durumlarını çocuklarına yansıtmalarına neden olması beklenen bir durum olarak değerlendirilmektedir (Mazza ve ark., 2020). Türkiye'de yapılan bir çalışmaya göre bu süreçte ebeveynlerin belirsizlikten kaynaklı olarak kaygılandıkları ve yaşamın anlamını sorgulandıkları görülmektedir (Demirbaş ve Koçak, 2020). Türk ve Çinli ebeveynler üzerinde yapılan nitel bir çalışmaya göre Türk ebeveynlerin, Çinli ebeveynlere göre süreci psikolojik olarak zor ve sıkıcı olarak tanımlama olasılıklarının yüksek olduğu belirlenmiştir (Toran ve ark., 2020). Benzer bir şekilde pandemi

sürecinde gerçekleştirilen çalışmaların; çocukların oyun alışkanlıklarının, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin, ebeveynlere ve çocuklara olan psikolojik yansımalarının, çocukların davranış değişikliklerinin, çocukların hobilerine olan etkilerinin, eğitime yönelik yansımalarının ve uzaktan eğitim hakkındaki görüşlerinin incelenmesi gibi konularda farklı çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Alisinanoğlu, Karabulut ve Türksoy, 2020; Mart ve Kesicioğlu, 2020; Tarkoçin, Alagöz ve Boğa, 2020; Aral ve ark., 2021; Ok ve Torun, 2021; Özyürek ve Çetinkaya, 2021; Tuzcuoğlu, Aydın ve Balaban, 2021; Üstündağ, 2021; Yıldız ve Bektaş, 2021). Gerçekleştirilen çalışmaların çoğunlukla belirli bir yaş grubuna odaklandığı ve pandemi sürecinde farklı konularda ebeveyn ya da çocuğun deneyimlerine yönelik olduğu görülmektedir.

Günümüzdeki mevcut durumlar göz önüne alındığında, kısıtlamaların ve sosyal izolasyonda evde kalmaların ebeveynlerin ve çocukların davranış alışkanlıklarını ve psikolojik iyi oluş halini nasıl etkilediğinin zamanında anlaşılması uygulanacak müdahale programları açısından oldukça önemlidir (di Giorgio ve ark., 2020). Bu düşüncelerden hareketle mevcut çalışmada; farklı yaş gruplarından çocuğa sahip olan ebeveynlerin bu süreçte çocukları ile yaşadıkları deneyimler özellikle de pandeminin çocuğa açıklanması ve çocuğun pandemi ile ilgili duyguları açısından ve yapmaktan keyif aldıkları, birlikte yeni keşfettikleri, zorlandıkları durumların ve ebeveynlerin sahip oldukları destek durumlarının özellikle Kasım 2020 tarihi döneminde yani pandeminin başlangıcından sonra okulların açıldığı bir dönemde belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Covid-19 pandemisi sürecinde ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili deneyimlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çalışma, nitel araştırma modelindedir. Bu kapsamda gözlemlenebilecek özelliklere odaklanmadan anlamları keşfetmek ve katılımcıların hedeflenen konuyu algılayış şekillerine odaklanmaktadır (Sönmez, 2016). Çalışmada pandemi gibi özel bir yaşam olayında belirlenen çalışma grubundaki ebeveynlerin çocukları ile olan deneyimlerinin belirlenmesi için nitel araştırma modellerinden durum çalışması yönteminden faydalanılmıştır. Durum çalışmalarında; bir ya da daha fazla olayın, ortamın, sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı sistemleri incelenmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2020).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde ebeveynlere yönelik olan sosyal medya sayfalarından duyuru yapılmış, çalışmaya katılmak için gönüllü olan ve 2-18 yaş arasında çocuğu olan 30 ebeveyn çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışmaya katılmak için araştırmanın amaçlarına uygun olarak önceden belirlenen kriterler doğrultusunda ebeveynlerin çocukları ile pandemi sürecini evde çekirdek aile dışında başkasının olmadığı koşulda geçirmeleri, çocuklarının 2-18 yaş arasında olması ve çalışmaya katılmak için gönüllü olması gerektiği bilgileri paylaşılmıştır. Veriler sosyal medyada duyurunun yapılmasıyla birlikte toplanmıştır. Çalışma grubunun oluşması sürecinde katılımcılara, Covid-19 pandemisinde yüz yüze veri toplamanın mümkün olmaması sebebiyle oluşturulan online form üzerinden 18-25 Kasım 2020 tarihleri arasında ulaşılmıştır. Bu doğrultuda çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Bu yöntem, çalışmanın amacına bağlı olarak hedeflenen bilgi açısından zengin durumların seçilerek çalışma grubunun oluşmasıdır (Büyüköztürk ve ark., 2020). Katılımcılar, çalışma grubunun

önceden belirlenen kriterlere uyma durumuna göre çalışmaya dahil edilmiştir. Veri toplama aracının paylaşılması ve öncesinde onam formuyla katılımcılara çalışmaların amacı, içeriği, süreci, verilerin sadece araştırmacılar tarafından kullanılması hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Çalışmaya katılmak için gönüllü olan katılımcılar “Çalışmaya katılmayı kabul ediyorum.” kutucuğuna tıklayarak çalışmaya katılımlarını kabul etmişlerdir. Çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerin demografik bilgileri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma grubunun demografik bilgileri

Kod	Çocuk Yaş	Çocuk Cinsiyet	Çocuğun Annesinin Yaşı	Çocuğun Babasının Yaşı	Çocuğun Annesinin Öğrenimi	Çocuğun Babasının Öğrenimi	Ebeveynlerin İlişki Durumu
E1	2-6 yaş	Kız	30-39 yaş arası	30-39 yaş arası	Üniversite	Üniversite	Birlikte
E2	2-6 yaş	Erkek	40-49 yaş arası	40-49 yaş arası	Lise ve altı	Lise ve altı	Birlikte
E3	2-6 yaş	Kız	30-39 yaş arası	30-39 yaş arası	Lisansüstü	Üniversite	Birlikte
E4	2-6 yaş	Kız	30-39 yaş arası	40-49 yaş arası	Üniversite	Üniversite	Birlikte
E5	2-6 yaş	Kız	30-39 yaş arası	40-49 yaş arası	Üniversite	Lise ve altı	Ayrı
E6	2-6 yaş	Erkek	30-39 yaş arası	30-39 yaş arası	Üniversite	Üniversite	Birlikte
E7	2-6 yaş	Kız	30-39 yaş arası	30-39 yaş arası	Üniversite	Üniversite	Birlikte
E8	2-6 yaş	Erkek	40-49 yaş arası	40-49 yaş arası	Üniversite	Lise ve altı	Birlikte
E9	2-6 yaş	Kız	30-39 yaş arası	30-39 yaş arası	Üniversite	Lise ve altı	Birlikte
E10	2-6 yaş	Erkek	29 yaş ve altı	30-39 yaş arası	Üniversite	Lise ve altı	Birlikte
E11	7-12 yaş	Kız	30-39 yaş arası	30-39 yaş arası	Üniversite	Üniversite	Birlikte
E12	7-12 yaş	Erkek	30-39 yaş arası	40-49 yaş arası	Üniversite	Lisansüstü	Birlikte
E13	7-12 yaş	Erkek	30-39 yaş arası	40-49 yaş arası	Üniversite	Üniversite	Birlikte
E14	7-12 yaş	Erkek	30-39 yaş arası	40-49 yaş arası	Lise ve altı	Lise ve altı	Birlikte
E15	7-12 yaş	Kız	30-39 yaş arası	30-39 yaş arası	Lise ve altı	Lise ve altı	Birlikte
E16	7-12 yaş	Erkek	29 yaş ve altı	30-39 yaş arası	Lise ve altı	Üniversite	Birlikte
E17	7-12 yaş	Erkek	30-39 yaş arası	40-49 yaş arası	Üniversite	Üniversite	Birlikte
E18	7-12 yaş	Erkek	29 yaş ve altı	30-39 yaş arası	Lise ve altı	Lise ve altı	Birlikte
E19	7-12 yaş	Erkek	29 yaş ve altı	30-39 yaş arası	Üniversite	Lise ve altı	Birlikte
E20	7-12 yaş	Erkek	30-39 yaş arası	30-39 yaş arası	Üniversite	Lise ve altı	Birlikte
E21	13-18 yaş	Erkek	40-49 yaş arası	50 yaş ve üzeri	Üniversite	Üniversite	Birlikte
E22	13-18 yaş	Erkek	30-39 yaş arası	40-49 yaş arası	Üniversite	Üniversite	Birlikte
E23	13-18 yaş	Kız	40-49 yaş arası	40-49 yaş arası	Üniversite	Lise ve altı	Birlikte
E24	13-18 yaş	Erkek	30-39 yaş arası	-	Üniversite	-	Vefat etmiş
E25	13-18 yaş	Kız	40-49 yaş arası	40-49 yaş arası	Lise ve altı	Lise ve altı	Birlikte
E26	13-18 yaş	Erkek	30-39 yaş arası	40-49 yaş arası	Lise ve altı	Üniversite	Birlikte
E27	13-18 yaş	Kız	40-49 yaş arası	40-49 yaş arası	Lise ve altı	Üniversite	Birlikte
E28	13-18 yaş	Kız	30-39 yaş arası	40-49 yaş arası	Üniversite	Lise ve altı	Birlikte
E29	13-18 yaş	Kız	40-49 yaş arası	40-49 yaş arası	Lise ve altı	Üniversite	Birlikte
E30	13-18 yaş	Erkek	40-49 yaş arası	40-49 yaş arası	Lise ve altı	Üniversite	Birlikte

Tablo 1’de çalışma grubunda yer alan katılımcıları kodları, çocuklarının yaşları, cinsiyetleri; anne ve babanın yaşları, öğrenim durumları; ilişki durumları ve çocuk sayıları yer almaktadır. Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerin toplam dağılımları; çocuklarının 10 (%33,33)’u 2-6 yaş arası, 10 (%33,33)’u 7-12 yaş arası ve 10 (%33,33)’u 13-18 yaş arasında olduğu görülmektedir. Çocukların 13 (%43,33)’ü kız, 17 (%56,67)’si erkektir. Annelerin 4 (%13,33)’ü 29 yaş ve altında, 18 (%60,00)’i 30-39 yaş, 7 (%26,67)’si 40-49 yaşındayken; babaların 12 (%41,38)’si 30-39 yaş, 17 (%58,62)’si 40-49 yaş arasındadır. Annelerin 9 (%31,03)’u lise ve altı, 19 (%65,52)’u üniversite ve 1 (%3,45)’i ise lisansüstü eğitim düzeyine sahipken; babaların 13 (%44,83)’ü lise ve altı, 15 (%51,72)’i üniversite ve 1 (%3,45)’i lisansüstü eğitim düzeyine sahiptir. Ebeveynlerin 28 (%93,33)’i eşleriyle birlikte, 1 (%3,33)’i ayrı ve 1 (%3,33)’i ise ebeveynlerden biri vefat etmiştir.

Veri Toplama Araçları

Pandemi sürecinde ebeveynlerin çocukları ile ilgili deneyimlerini belirlemek için, araştırmacılar tarafından oluşturulan açık uçlu ve kapalı uçlu sorulardan oluşan bir form kullanılmıştır. Soruların oluşturulmasında öncelikle alanyazın taraması yapılmıştır. Bu doğrultuda soru havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan sorular, çocuk gelişimi alanında bir akademisyen tarafından değerlendirilerek formdaki sorular güncellenmiştir. Daha sonra bir anneye sorular uygulanarak anlaşılabilirliği kontrol edilmiştir. Form iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda ebeveynlerin demografik bilgilerini almak amacıyla dokuz sorudan oluşan kapalı uçlu sorular yer almaktadır. İkinci kısımda ise ebeveynlerin çocukları ile pandemi sürecindeki deneyimlerine ilişkin altı kapalı ve sekiz açık uçlu soru yer almaktadır. Açıklı uçlu sorular: çocuk ile pandemi sürecinde evde yapmayı sevdikleri faaliyetler, evde çocukları ile ilgili zorlanılan faaliyetler, beraber yapılan yeni faaliyetlerin neler olduğuna, çocuğun kendisini hastalıktan koruması için neler söylendiği, çocuğun pandemi konusundaki duygularını nasıl açıkladığı ve eğer bir yakınları hastalığa yakalandıysa çocuğun bu duruma nasıl tepki verdiği ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci başlamadan çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için, ilk olarak T.C. Sağlık Bakanlığı Covid-19 Konusunda Bilimsel Araştırma Çalışmaları Platformundan (2020-07-09T15_22_02) onay alınmış daha sonra XXXX Etik Kurulundan (16969557-1200 sayılı ve 25.08.2020 tarihli) onay alınmıştır. Daha sonrasında oluşturulan Google Form, belirlenen kriterler esas alınarak ebeveynlere yönelik sosyal medya hesaplarında paylaşılması aracılığıyla ebeveynlere duyuru yapılmıştır. Çalışmaya katılmak için gönüllü olan ebeveynler ile iletişime geçilerek çalışma hakkında bilgileri içeren onam formu onaylatılmış ve ebeveynlerden online formu doldurmaları istenmiştir. Katılımcılardan çalışma grubunun önceden belirlenen kriterlerine uymayanların verileri çalışmadan çıkarılmıştır. Veri toplama süreci 18-25 Kasım 2020 tarihleri arasında sürmüştür. Verilerin 2-6 yaş, 7-12 yaş ve 13-18 yaş gruplarından 10'ar katılımcıya ulaşıldığında ve katılımcılardan alınan cevapların benzerliğinin sağlandığı yani verilerin yeterli doygunluğa ulaştığı düşünüldükten sonra veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmaya katılmak için gönüllü olan ve onam formunu dolduran ebeveynler, kendileri ile paylaşılan online formu kendi elektronik cihazlarından doldurmuşlardır. Elde edilen verilerde ebeveynlerin ifadeleri olduğu gibi aynı kalacak şekilde bilgisayar ortamında düzenlenmiş ve MAXQDA-2020 programına aktarılmıştır. Katılımcılara E1 ile E30 arasında kodlar verilmiştir. Bulguların sunumunda hangi yaş grubundan ebeveynin cevabı verdiğinin anlaşılması amacıyla; E1-E10 arası 2-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynler, E11-E20 arası 7-12 yaş arası çocuğu olan ebeveynler ve E21-E30 arası 13-18 yaş arası çocuğu olan ebeveynler şeklinde sıralanmıştır. İlk olarak her katılımcıdan alınan ve düzenlenen cevaplar özetlenmiş ve bu aşamada aynı kategori altına girebilecek olan tüm girdiler gözden geçirilerek daha sonrasında belirlenen alt kodlara göre veriler kodlanmıştır. Bulgular sunulurken ebeveynlerin kullandıkları ifadelerden doğrudan alıntılar verilmiştir. Doğrudan alıntılarda ebeveynlere dair verilen kodlamalar referans olarak gösterilmiş olup hangi yaş grubundan çocuğu olan ebeveyn olduğu ise doğrudan alıntıdan sonra parantez içinde verilmiştir. Kapalı uçlu sorulardan elde edilen bulguların analizinde; betimsel analizden yararlanılarak

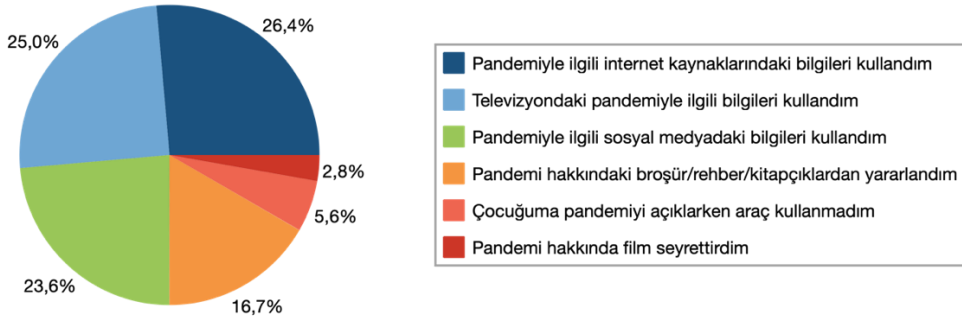
ebeveynlerden gelen cevapların frekansları hesaplanmış ve frekanslar sunulmuştur. Betimsel analizde elde edilen veriler, önceden belirlenen kavramsal çerçevede özetlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Açık uçlu sorulardan elde edilen bulguların analizinde ise içerik analizinden faydalanılmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla elde edilen nitel verilerinin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileriyle özetlendiği sistematik bir tekniktir (Büyüköztürk ve ark., 2020). Her bir tema için kategoriler ve alt kodlar belirlenmiştir. İçerik analizi için her ebeveynin ifadesi alt kodlar belirlenerek kodlanmıştır. Bir ebeveynin ifadesi birden fazla alt koda uygun olması durumunda aynı ebeveynin cevabı birden fazla koda aktarım yapılmıştır. Yapılan kodlamalar bir araştırmacı tarafından yapılmış ve kodlayan araştırmacının dışında başka bir araştırmacı tarafından da kontrol edilerek her bir kodlama için tartışılarak ortak görüş birliğine varılarak kodlamalar tamamlanmıştır.

Bulgular

Ebeveynlerin pandemi sürecindeki deneyimlerini belirlemek için elde edilen bulgular temalara ve temalar altında kategorilere göre sunulmuştur. Çalışmada altı tema, temalara bağlı olan kategoriler ve alt kodlar açıklanmıştır. Temalar çocuklara pandemi hakkında açıklama yapılırken kullanılan araçlar ve yapılan açıklamalar, çocuğun duygularını ifade ediş şekli, evde yapmaktan keyif alınan faaliyetler, yeni yapılmaya başlanan faaliyetler, zorlanan durumlar ve ebeveynlerin sosyal destekleri olarak belirlenmiştir. Temalar altında verilen kodlamalar tüm yaş grupları için ortak verilmiş olup ebeveynlerin doğrudan alıntılarında ebeveynlerin çocuklarının yaş grupları verilmiştir.

1. Çocuklara pandemi hakkında yapılan açıklama yapılırken kullanılan araçlar ve çocuklara kendilerini korumak için söylenenler

Çalışmaya katılan ebeveynlere çocuklarına pandemi hakkında açıklama yaparken hangi araçlardan yaralandıkları sorulduğunda alınan cevaplar Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Çocuklara pandemi hakkında açıklama yapılırken kullanılan araçlar

Çalışmaya katılan ebeveynlerin çocuklarına pandemi hakkında açıklama yaparken kullandıkları araçların dağılımlarına bakıldığında; katılımcılarının çoğunluğunun *pandemiyle ilgili internet kaynaklarındaki bilgileri kullandım* (2-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerden 5’i, 7-12 yaş arası ebeveynlerden 7’si ve 13-18 yaş arası ebeveynlerden 7’si), *televizyondaki pandemiyle ilgili bilgileri kullandım* (2-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerden 5’i, 7-12 yaş arası ebeveynlerden 7’si ve 13-18 yaş arası ebeveynlerden 6’sı), *pandemiyle ilgili sosyal medyadaki bilgileri kullandım* (2-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerden 5’i, 7-12 yaş arası ebeveynlerden 5’i ve 13-18 yaş arası

ebeveynlerden 7'si), cevaplarını verdiği, devamında ise *pandemi hakkındaki broşür/rehber/kitapçıklardan yararlandım* (2-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerden 5'i, 7-12 yaş arası ebeveynlerden 4'ü ve 13-18 yaş arası ebeveynlerden 3'ü), *pandemi hakkında film seyrettirdim* (13-18 yaş arası ebeveynlerden 2'si) cevabını veren ebeveynlerin olduğu ve ek olarak *çocuğuma pandemiyi açıklarken araç kullanmadım* (2-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerden 4'ü) şeklinde dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Çalışmaya katılan ebeveynlere çocuklarının kendilerini korumalarını sağlamak için, neler söylediği sorulduğunda bütün yaş grubu çocuğu olan ebeveynlerden benzer şekilde alınan cevaplara bakıldığında; çoğunluğunun maske, mesafe ve temizlik kurallarına uyması gerektiği cevabını verirken; diğer ebeveynler ise ellerini yıkaması gerektiği, maske kullanması gerektiği ve sosyal mesafeye dikkat etmesi gerektiği şeklinde dağılım göstermektedir.

Çocuklarına kendilerini korumaları için ebeveynlerin söylediği ifadeler E8: *"Mesafe, temizlik ve hijyenin önemini anlattık zaten pek çok çizgi karakter de bunlardan bahsetti çok etkili oldu. (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)"*

E3: *"Şu an dışarıda bir mikrop olduğunu ve korunmak için Dışarıya çıktığımızda kalabalık ortamlarda maske takması gerektiğini ellerini ağzına götürmemesi gerektiğini hiçbir yere dokunmaması gerektiğini anlattım ve maalesef sürekli uyarmak zorunda kaldım. (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)"*

E23: *"Ellerini eve her geldiğinde yıkamalısın. Kıyafetlerini hemen makineye koymalısın. Dışarıda maskesi olmayan biri sana yaklaştığında sen uzaklaş aranda senin boyun kadar mesafe olmalı. Okuldan ayrılırken ellerini yıka ve dezenfektan kullan. Minibüse bindiğinde maskesiz birini görürsen şoförü uyar. (13-18 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)"*

E7: *"Başkalarıyla mesafesini korumasını maskesini her zaman takmasını dışarıya markete gittiğimizde bir yere dokunmamasını ellerini 20'ye kadar sayarak sabunla güzelce yıkamasını dışardan gelince üzerini değiştirmesi gerektiğini. (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)"*

E5: *"Ellerini her yere sürmemesini, dışarıda ki insanlara çok yaklaşmamasını, ellerini dışardan geldiğinde mutlaka yıkamasını, ellerini dışarıda ağzına ve yüzüne ben ellerini temizlemeden sürmemesini söyledim. (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)"* şeklinde cevaplar alınmıştır.

2. Pandemi hakkında çocuğun duygularını ifade etme şekli

Çalışmaya katılan ebeveynlere çocuklarının pandemi konusunda duygularını ifade edip edemedikleri sorulduğunda 19 ebeveyn çocuğunun duygularını ifade edebildiğini, 10 ebeveyn çocuğunun duygularını kısmen ifade edebildiğini ve 1 ebeveyn ise çocuğunun duygularını ifade edemediğini belirtmiştir. Çocuğunun duygularını ifade ettiğini belirtilen ebeveynlere soruların çocuklarının duygularını nasıl ifade ettiği sorusuna alınan cevaplara bakıldığında; korktuğunu/üzüldüğünü söyleme, pandeminin bitmesini isteme, pandeminin kurallarını hatırlatma, duygularını ifade edememe ve pandemi hakkında merak duygusu hissettiğini söyleme olarak dağılım göstermektedir. Korktuğunu/üzüldüğünü söyleyen çocukların çoğunlukla 7-18 yaş grubunda olduğu; kuralları hatırlatan çocukların hepsinin 2-12 yaş arasında olduğu ve diğer cevapların ise yaş gruplarının benzer olduğu belirlenmiştir.

Çocuğunun merak ettiğini söyleyen E7: “*Ya keşke ben şu virüsü bi görsem acaba nasıl bir şey bir kere Youtube’da gördüm yeşil ve kafasında dikenleri var. (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)*” olarak duygularını ifade ettiğini belirtmiştir.

Çocuğunun korktuğunu ifade eden E11: “*Sürecin farkında. İlk çıkan haberlerdeki o akıl almaz ani ölümleri ve ilginç kayafetteki insanların hastalara nükleer santrale yaklaşmış gibi olduğu haberleri izletmeyerek ama günlük beynimize empoze edilen ölüm ve diğer raporları ister istemez görmesinden dolayı korkusu vardı. Kardeşiyle aynı bardaktan su içerken korona oluruz deyip geri çekilmesi en büyük örneğimdir. (7-12 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)*” olarak cevap vermiştir.

Çocuğunun üzüldüğünü ve korktuğunu ifade eden E15: “*Kendisi evde olduğu için mutsuz biraz çünkü yaşatları parklarda oynuyor. Bazen onların orada oynadığını ve kendisinin neden evde olduğunu sorguluyor. Bazen de alışta sanırım biraz hava alması için bile dışarıya çıkartamıyoruz. O bizle değil arkadaşlarıyla olmak istiyor tabi ki. Okula gitmek istiyor ama bir yandan da korkuyor ya yakalanırsam diye. Biz gibi karmakarışık bence. (13-18 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)*” olarak cevap vermiştir.

Çocuğunun üzüldüğünü ve korktuğunu ifade eden E26: “*Biz genç olduğumuz için biz taşıyıcıyız ama büyüklerimize bulaştırabiliriz. Önlem almamız ama çok korkuyorum annem ve babam hastalanırsa onları kaybetmekten diyor. (13-18 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)*” olarak cevap vermiştir.

Çocuğunun kuralları hatırlattığını ifade eden E14: “*Kurallara uyarsak hastalanmayacağımız için covidden korkmadığını, yetkililerin söyledikleri doğrultusunda çocukların hastalığı hafif atlattıklarını bu yüzden endişelenmediğini söyledi. (7-12 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)*” olarak cevap vermiştir.

Çocuğunun kuralları hatırlattığını ifade eden E3: “*Anne markete girerken maske takmalıyız yoksa bizi almazlar dimi gibi cümleler kuruyor anne maskeni unutma diyor. (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)*” olarak cevap vermiştir.

Çocuğunun pandeminin bitmesini istediğini ifade eden E1: “*Şu korona bir bitse ile başlayan cümlelerle yapmak istediklerini sayıyor sürekli. (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)*” olarak cevap vermiştir.

Çalışmaya katılan ebeveynlere çevrelerinden birinci dereceden tanıdığına Covid-19’a yakalanma durumu kapalı uçlu soru ile sorulduğunda 19 ebeveyn “hayır”, 11 ebeveyn ise “evet” yanıtını vermiştir. Ebeveynlere eğer çevrelerinden tanıdıkları biri yakalandıysa çocuklarının nasıl tepki verdiği sorulduğunda ise elde edilen yanıtlara bakıldığında bütün yaş gruplarında çocuklarda benzer bir şekilde üzüldü, anlamadı/bilmiyor, korktu ve şaşırma kategorilerinde yanıtlar elde edilmiştir.

Bir yakını hastalığa yakalandıktan sonra çocuğun verdiği tepkiyi E10: “*Aa anneannem korona mı oldu dedi. Küçük oğlum da ona gidemediği için çok üzüldü çünkü çok sık görüşürüz. Kısacası tepkimiz özlem yönündeydi. (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)*” olarak ifade etmiştir.

3. Pandemi sürecinde çocuk ile evde yapmaktan keyif alınan durumlar

Çalışmaya katılan ebeveynlerin pandemi sürecinde çocukları ile evde yapmayı sevindikleri durumlar sorulduğunda; ebeveynlerden alınan cevaplar bütün yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlerde benzer

olarak; Oyun oynamak, Ev işleriyle ilgilenmek, Birlikte zaman geçirmek, Etkinlik yapmak/ders çalışmak, Kitap okumak, TV izlemek ve Açık hava etkinlikleri olarak dağılım gösterdiği görülmektedir.

Birlikte zaman geçirdiklerini ifade eden E6: *“Fırsat bulduğumuz her an birbirimize sarılmak, öpmek (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* ve E14 *“Gülmek, dans etmek, sohbet etmek. (7-12 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermişlerdir.

Ev işleri yaptıklarını ve birlikte daha fazla zaman geçirdiklerini ifade eden E24: *“Mutfakta zaman geçirmek. Kardeşi uyuduğunda babasının da dahil olduğu sohbet saatleri yaptık. (13-18 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermiştir.

Etkinlik yaptıklarını ve oyun oynadıklarını ifade eden E3: *“2-3 yaşa uygun etkinlikler, oyun hamuru resim yapmak etkinlik kitaplarının öncülüğünde alıştırılmalar (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermiştir.

Oyun oynadıklarını, kitap okuduklarını ve ev işleriyle ilgilendiklerini ifade eden E16: *“Puzzle aktivite kitap okuma ev düzenine yardım evde yemek dahil yapılan her şey birlikte yardımlaşarak yaptık. (7-12 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermiştir.

E26 ise *“Birlikte kutu oyunları oynadık, mutfağa girdik daha önce bu kadar birbirimize bu kadar vakit ayırmıyorduk (13-18 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* şeklinde ifade etmiştir.

4. Pandemi sürecinde çocuk ile yeni yapmaya başlanılan durumlar

Çalışmaya katılan ebeveynlere pandemi sürecinde çocukları ile beraber yapmaya başladıkları yeni bir durum sorulduğunda bütün yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerde benzer olarak; ev işlerini yapmak, farklı oyun oynamak ve etkinlik yapmak, mutfakta yemek yapmak, birbirlerine daha fazla zaman ayırmak ve yeni yapılan bir şeyin olmaması şeklinde cevaplar alınmıştır.

Birbirlerine daha fazla zaman ayırdıklarını ifade eden E17: *“Aslında hiç olmadığı kadar birbirimize zaman ayırdık. Keyifli zamanlar geçirdik ama bu süreç çok uzun sürdüğü için sosyal çevrenin özlemine çok yaşadık. (7-12 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermiştir.

Ev işlerini yaptıklarını ve farklı oyun oynadıklarını ya da etkinlikler yaptıklarını ifade eden E19: *“Çocuğum her işe yardım ediyor yeni okuma öğrendiği kelimeleri tombala yaptık yeni oyun oldu bize. (7-12 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermiştir.

Ev işlerini yaptıklarını ifade eden E14: *“Çay demlemeyi öğrendi. Kendisini yaralamayacak şekilde kontrolümüzde yemek ısıtma sistemlerini öğrendi. Aynı zamanda hiç dağıtmadığı kadar odasını dağıtmayı... (7-12 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* ve E16: *“Ev işlerine yardım etti bu konuda farkındalığı arttı ve artık oyuncakları fazla dağılmıyor ve kendisi topluyor dağılmaklığı azaldı eşyalarını yerine bırakıyor vs.. (7-12 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak ifade etmişlerdir.

Ev işlerini yaptıklarını ve yeni oyunlar oynadıklarını ifade eden E7: *“Ev işlerini genelde paylaşarak yaptık. Oynamadığımız birçok oyun oynadık yenilerini ekledik. Parmak oyunları, renk, şekil, ses vs. (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermiştir.

5. Pandemi sürecinde çocuk ile evde zorlanılan durumlar

Çalışmaya katılan ebeveynlere pandemi sürecinde çocukları ile evde zorlandıkları durumlar sorulduğunda 7-18 yaş grubu çocuğu olan ebeveynlerin kural ve sınır koyma konusunda güçlük yaşadığı, 2-6 yaş grubu çocuğu olan ebeveynlerin sürekli birlikte olmak/ayrı vakit geçirememesi konusunda güçlük yaşadığı ve bütün yaş gruplarında ortak olarak sosyalleşememe, evde kalmaktan sıkılma, enerjisini atamama, davranış problemleri, gelişimini destekleyememe ve güçlük yaşamama olarak dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Kural ve sınır koymayla ilgili güçlük yaşadığını belirtilen E14: *“İnternet başından kaldırmak çok zor. Teknolojik aletlere bağımlılığundan korumak ya da koruyamamak. (7-12 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermiştir.

Çocuğunun sosyalleşememesi konusunda güçlük yaşadığını belirtilen E5: *“Parka, oyun gruplarına gidememek, yaşlılarıyla oyun oynayamaması ve artık arkadaş istemeye başladı. Çünkü tek arkadaşı annesi yani ben oldum ve zaman zaman sıkılıyor artık. (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* ve E23: *“Sıkıldığı zamanlarda arkadaşına ihtiyacı olduğunda buna çare olamadım. Tatile götürmedim. Alışverişe dahi gidemedik aylarca. Çok korktuğu için ilk 5 ay hiç evden çıkmadı. (13-18 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermişlerdir.

Sürekli birlikte olmak/ayrı vakit geçirememesi ve çocuğunun sosyalleşememesi konularında güçlük yaşadığını belirten E6: *“Evden çalışmaya devam ediyorum mesai içinde ve dışında kendime vakit ayırmakta zorlanıyorum. Çalıştığımız zamanlarda az oyun oynayabildiğimiz içinde oğlum arkadaş aradı hep. (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermiştir.

Davranış problemleri ve sosyalleşememe konusunda güçlük yaşadıkları belirten E10: *“Kardeşler arası ilişkiyi kurmak. Okulda sağladığı kuralları evde devam ettirememek. İnternet ve TV saatlerini ayarlayamamak sürekli dışarı çıkma isteğine engel olamamak uyku problemi artışı (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* ve Davranış problemleri ve gelişimi destekleyememe konusuna vurgu yapan E3: *“Elini ağzına götürmesi konusunda çok uyararak zorunda kaldım. dışarı çıkmadığı sosyalleşmesi için gelişiminin kötü etkilendiğini düşünüyorum (2-6 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermişlerdir.

Evde kalmaktan sıkılma konusunda güçlük yaşadığını belirten E21: *“Can sıkıntısından sürekli bir şeyler yeme isteği, bir süre sonra da yaptığı her şeyden sıkılıp hiçbir şey yapmak istemedi (13-18 yaş arası olan çocuğun ebeveyni)”* olarak cevap vermiştir.

6. Pandemi öncesi ve sırasındaki sosyal destekler ve sosyal desteklere erişim

Çalışma grubuna sosyal izolasyon sürecini çekirdek aileleri ile biriyle geçirip geçirmeme durumu kapalı uçlu soru ile sorulduğunda çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerin tamamı Covid-19 pandemisinde sosyal izolasyon sürecini çekirdek ailesi ile geçirmişlerdir.

Çalışmaya katılan ebeveynlere hayatlarında problemler yaşadıklarında onları dinleyen, cesaretlendiren, çözüm yolları bulmalarını kolaylaştıran biri ya da birilerinin olma durumu kapalı uçlu soru ile sorulduğunda 21 ebeveyn “evet”, 5 ebeveyn “hayır” ve 4 ebeveyn ise “kısmen” cevabını vermiştir. Ebeveynlere problemler yaşadıklarında onları dinleyen, cesaretlendiren ve çözüm yolları bulmalarını

sağlayan kişilerin kim olduğu sorulduğunda ise eş, aile bireyleri ve arkadaşlar şeklinde dağılım gösterdiği görülmektedir.

Çalışmaya katılan ebeveynlere çocuklarıyla ilgili olan konularda onlara destek olan, yol gösteren biri/birilerinin olup olmadığı kapalı uçlu soru ile sorulduğunda 18 ebeveyn “evet”, 6 ebeveyn “hayır” ve 6 ebeveyn ise “kısmen” yanıtı vermiştir. Ebeveynlere çocuklarıyla ilgili destek olan kişilerin kim olduğuna bakıldığında ise aile bireyleri, eş, profesyonel destek ve arkadaş olarak dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Çalışmaya katılan ebeveynlere çocuklarıyla ilgili problemler yaşadıklarında destek olan kişilerin pandemi sürecinde de destek olup olmadığı kapalı uçlu soru ile sorulduğunda ise 20 ebeveyn “evet”, 5 ebeveyn “hayır” ve 4 ebeveyn “kısmen” yanıtı vermiştir.

Çalışmaya katılan ebeveynlere pandemi süreci başladığından itibaren onları rahatlatan ya da destekleyen kişi/kişilerin olup olmadığı sorusu kapalı uçlu soru ile sorulduğunda ise 16 ebeveyn “evet”, 8 ebeveyn “kısmen” ve 6 ebeveyn ise “hayır” şeklinde yanıt vermişlerdir. Ebeveynlere pandemi sürecinde rahatlatan kişilerin kim olduğu sorulduğunda ise aile bireyleri, eş, arkadaşlar ve profesyonel destek olarak yanıtlar alınmıştır.

Tartışma

Dünya ve Türkiye’yi de etkisi altına alan Covid-19 pandemi sürecinde 2-18 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin sosyal izolasyon sürecindeki deneyimlerinin incelenmesi amaçlanan çalışmada, toplamda altı açık ve sekiz kapalı uçlu soru ebeveynlere yöneltilmiş ve 30 ebeveynin görüşü alınmıştır. Ebeveynlerin ifadelerinden altı tema oluşturulmuş ve bu temalara bağlı olarak kategoriler ve alt kodlar belirlenmiştir. Bu kapsamda belirlenen kategoriler çocuğa pandemi hakkında açıklama yapılırken kullanılan araçlar, çocuğun kendisini koruması için söylenenler, çocuğun pandemi konusundaki duygularını ifade edişi, eğer bir yakınları hastalığa yakalandıysa çocuğun bu duruma tepkiler, çocukları ile pandemi sürecinde evde yapmayı sevdikleri durumlar, evde zorlanılan durumlar, beraber yapılan yeni durumlar, ebeveynlerin sosyal destekleri, çocukları konusundaki destekleri ve bu desteklere pandemi sürecindeki erişimleri şeklindedir. Ebeveynlerden alınan cevaplar çocuklarının yaş gruplarına göre bakıldığında birçok temada bütün yaş grubu ebeveynlerde benzer olduğu bununla beraber ebeveynlerin pandemi sürecinde evde güçlük yaşadıkları durumların yaş gruplarına göre değişim gösterdiği (Sınır ve kural koymak 7-18 yaş grubu iken sürekli birlikte olma konusunda yaşanan güçlüğü sadece 2-12 yaş grubudur) belirlenmiştir. Buna ek olarak çocukların pandemi hakkında duygularını ifade etmeleri durumunda da 7-18 yaş grubu çocuklar çoğunlukla korktuğunu/üzüldüğünü ifade ederken, 2-12 yaş grubu çocuklar çoğunlukla kuralları hatırlatmışlardır. Bu durumun gelişimsel farklılıklar ve gelişimsel ihtiyaçlara bağlı olarak değişiklik gösterdiği düşünülmektedir.

Ebeveynlere çocuklarına pandemi hakkında açıklama yaparken hangi kaynaklardan yararlandıkları sorulduğunda ebeveynler internet, televizyon ve sosyal medyadaki bilgileri çoğunlukla kullandıkları görülmektedir. İnternet kullanımının arttığı ve sosyal medyada her kullanıcının içerik üretebildiği bir akış içerisinde doğru bilginin kaynağı oldukça önemlidir. Aksi halde bu paylaşımlar bilgi kirliliğine yol açabilmektedir (Aydın, 2020). Ancak çalışmanın gerçekleştirildiği dönem düşünüldüğünde yeterince kaynak

oluşturabilecek bilginin olmaması ebeveynlerin de en kolay yoldan erişebilecekleri bilgilerin internet tabanlı ortamlar olması olağan olarak değerlendirilmektedir.

Bunun yanı sıra ebeveynler çocuklarına nasıl korunacakları hakkında maske, mesafe ve temizlik kurallarına vurgu yaparak uyarı niteliğinde çocuklarının kendilerini korumaları gereken durumlar ve hijyen kurallarına uyulması gerektiğini açıklamışlardır. Çocukların yaşlarına uygun olarak dürüst bir şekilde açıklama yapılması önemlidir (Özçevik ve Ocakçı, 2020). Aynı zamanda çocukların kendilerini korumaları için farkındalık oluşturmak ve pandeminin kurallarını yaşına uygun bir şekilde açıklamak oldukça önemlidir. Bu aşamada ebeveynlerin kaygı durumları, çocuklarıyla olan iletişimleri ve çocukların merak ettikleri kadarına verecekleri cevapların önemli kriterler olduğu ve özellikle kendilerinin çocuklarına sunacakları uygun rol-model olarak davranışlarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Ebeveynlere çocuklarının pandemi konusunda duygularını ifade edip etmediği sorulduğunda çoğunun duygularını ifade ettiği ancak bir kısmının da kısmen duygularını ifade ettiği görülmektedir. Bununla beraber ebeveynlere çocuklarının duygularını nasıl ifade ettiği sorulduğunda ise üzüldüklerini ya da korktuklarını söylemeleri ve pandeminin sonlanmasını istedikleri görülmektedir. İlkokul öğrencileri ve ebeveynleri ile gerçekleştirilen nitel bir çalışmaya göre ebeveynlerin ve çocukların pandemi sürecinde korkulu-kaygılı hissetmiş oldukları görülmektedir (Erol ve Erol, 2020). Yine yapılan başka bir çalışmada da 2-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin salgın sürecindeki duygularına bakıldığında birçoğunun endişe, kaygı ve korku duygularını ifade ettikleri görülmektedir (Demirbaş ve Koçak, 2020). Yapılan başka bir çalışmada da ebeveyn katılımcıların panik, depresyon ve anksiyete hissettikleri belirlenmiş ve Covid-19'un aileler üzerinde psikolojik etkilerinin olabileceği vurgulanmıştır (Amakiri ve ark., 2020). Karantina sürecinde olan 3-6 yaşındaki çocukların daha endişeli, ebeveynlerine fazla bağlı ve aile üyelerinden birini kaybetme konusunda daha endişeli olduklarını bildirilmiştir (Jiao ve ark., 2020).

Ebeveynlere evde çocuklarıyla yapmaktan keyif aldıkları durumlar sorulduğunda ebeveynlerin cevaplarının çoğunluğu oyun oynamak ve ev işlerini birlikte yapmak şeklinde olduğu dikkat çekmektedir. Pandemi süreci her ne kadar toplumlar açısından zorlayıcı olsa da ebeveynler ve çocuklar hiç olmadığı kadar birlikte zaman geçirmeye başlamışlardır. Bu dönemde yapılan araştırmalarda da ebeveynlerin pandemi sürecinde çocuklarıyla fiziksel olarak ve etkili zaman geçirmeye özen gösterdikleri belirlenmiştir (Demirbaş ve Koçak, 2020). Ebeveynlerin çocuklarıyla zaman geçirme ve bazı özelliklerini tanıma fırsatına sahip oldukları ebeveynler tarafından bildirilen pandeminin olumlu yanları arasındadır. Ayrıca ebeveynlerin dile getirdiği olumlu deneyimler dikkate alındığında, çocukların varlığının psikolojik olarak koruyucu bir faktör olabileceği ve süreçle başa çıkmada ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemli olabileceği söylenebilmektedir (Toran ve ark., 2020).

Ebeveynlere pandemi sürecinde evde çocuklarıyla yeni yapmaya başladıkları durumlar sorulduğunda ebeveynlerin çoğunluğu daha öncesinde olmadığı şekilde çocuğu ile birlikte ev işleriyle ilgilendiklerini ve birlikte mutfakta zaman geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin daha önceden oynamadıkları oyunları oynadıkları ve daha önceden yapmadıkları etkinlikleri yapmaya başladıkları da görülmektedir. Bu dönemde çocukların fiziksel oyun ve hareket düzeylerinin önemli ölçüde azaldığı ve

ekran sürelerinin arttığını görülmektedir (Guan ve ark., 2020). Bu nedenle de ev işleri ve mutfakta yemek yapmak gibi aktivitelerin yapılması çocukların ekran başında geçirdikleri zamanın azalmasına ve ebeveynlerle geçirilen zamanın artmasına olanak sağlayabileceği düşünülmektedir ancak pandemi sürecinde bu sürecin uzun sürmesi yapılan bu paylaşımların da olumsuz etkilenmesine neden olabileceği düşünülmektedir.

Çocukların pandemi sürecinde ebeveynlerinin varlıklarından mutlu olduklarının (Demirbaş ve Koçak, 2020) bilinmesiyle birlikte ebeveynlerle geçirilen kaliteli zamanların çocuklar ve ebeveynleri açısından oldukça önemli katkılarına olduğu düşünülmektedir. Buna rağmen ebeveynlerin çocuklarıyla evde zaman geçirmekten keyif aldıkları yanlarının olmasıyla birlikte evde zaman geçirmekten ve çocuklarının ihtiyaçlarını her açıdan karşılayan kişi rolünde olmaktan kaynaklanan güçlükler yaşadıkları da görülmektedir.

Ebeveynlere pandemi sürecinde evde çocuklarıyla zorlandıkları durumlar solduğunda ise çoğunlukla kural ve sınır koymada güçlük yaşadıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra ebeveynler kardeşler arası ilişkilerde, çocukların evde sıkılmaları, çocukların yalnız kalmalarında ve dijital ekran sürelerinde güçlük yaşadıkları görülmektedir. Özellikle evde kalınan süredeki çocukların dijital ekran karşısında geçirdikleri sürenin artışı ve buna bağlı olarak sınır koymadaki güçlük ebeveynler tarafından vurgulanan konulardan biri olarak görülmektedir. Bazı Türk ebeveynler evde sosyal izolasyonun ve çocuklarıyla normalden daha fazla zaman geçirmenin olumsuz deneyimler yaşamalarına neden olduğunu belirtmektedirler (Toran ve ark., 2020).

Pandemi sürecinde eğitim kurumlarının okula ara vermesiyle birlikte çocuklar eğlenmek ve vakit geçirmek için dijital araçlara yönelmişlerdir (Erol ve Erol, 2020). Aslında çocukların bazı fiziksel aktiviteleri kısıtlanmış ve evde onlara sınırlı alan sunulmasıyla birlikte çocuklar uzun süre ekran önünde kalmak zorunda kalmışlardır (Guan ve ark., 2020; Wang ve ark., 2020; Xiang, Zhang ve Kuwahara, 2020). Yapılan çalışmalar da Covid-19 salgını sırasında tüm yaş grubu çocukların normalden daha fazla sürelerde ekran başında zaman geçirdikleri yani ekran kullanım süresinin arttığını göstermektedir (Cellini, Canale, Mioni ve Costa, 2020; Eyimaya ve Irmak, 2021; Toran ve ark., 2020). Yine benzer bir şekilde ülkemizde 1298 katılımcı ile gerçekleştirilen bir çalışmada da çocukların sanal oyunları oynama sürelerinin arttığı belirlenmiştir (Mart ve Kesicioğlu, 2020). Aslında Covid-19 halihazırda gündemde olan dijital ekran kullanımını sadece çocuklar açısından değil ebeveynler açısından da etkilemiştir. Pandemi sürecinde çekirdek aile biriminin ötesinde geçilen tüm iletişimler sadece video konferanslar, telefon görüşmeleri ya da sosyal medya aracılığıyla sağlanmıştır. Bu durum ebeveynlerin güçlük yaşadığı ekran kullanım süresinin sadece çocuklar açısından var olmadığını göstermektedir.

Çocukların sosyalleşmemesi ve evde sıkılmalarının da ebeveynler açısından güçlük yaratan durumlara neden olduğu görülmektedir. Benzer bir şekilde İspanya ve İtalya'da gerçekleştirilen bir çalışmada da ebeveynlerin çocuklarının duygusal durumunda ve davranışlarında değişiklikler algıladığı, can sıkıntısı, sinirlilik, huzursuzluk, yalnızlık hissi yaşadıkları görülmektedir (Orgilés ve ark., 2020).

Ebeveynlerin bildirimine göre çocuklarında görülen davranış problemleri de zorlandıkları konular arasında yer almaktadır. Pandemi sürecinde çocuklar arasında davranışsal sorunların yaygınlığı, Covid-19 salgını sırasında evde karantınada çocukların davranış problemlerinin ve stres/saldırganlık davranışlarının arttığı vurgulanmaktadır (Liu ve ark., 2021; Toran ve ark., 2020). Bununla beraber karantina sürecinin kendisi de çocuklarda öz denetim, disiplin ve hiperaktivite gibi sorunlar yaşamasıyla ilişkilendirilmiştir (di Giorgio ve ark., 2020). Çalışmadan elde edilen sıkılma alt kodunun sonuçlarına benzer bir şekilde Covid-19 karantınası sırasında İtalyan ve İspanyol ebeveynler çocuklarında konsantrasyon güçlüğü, can sıkıntısı, kaygı, huzursuzluk, sinirlilik ve yalnızlık gibi duygusal ve davranışsal değişiklikler gözlemlemişlerdir (Orgilés ve ark., 2020). Bunların dışında ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçları doğrultusunda gelişimlerini destekleme konusunda da güçlük yaşadıklarını belirtmektedirler. Özellikle sosyal gelişim açısından çocuklarını gelişimsel açıdan destekleyemediklerinden bahsetmektedirler. Pandemi sürecinde uzaktan eğitime devam edilmesiyle birlikte çocukların akademik başarılarında düşüş olduğu ve ebeveynlerin bu süreci yönetmekte zorlandıkları görülmektedir (Erol ve Erol, 2020).

Çalışmaya katılan ebeveynlerin çoğunluğunun sosyal desteği olduğu ve bu desteklerinin eşleri ya da aile bireyleri olduğu; çocuklarıyla ilgili konularda da çoğunluğunun desteğinin benzer bir şekilde eşleri ve aile bireyleri olduğu görülmektedir. Ailelerin küçük bir kısmının çocuklarıyla ilgili konularda profesyonel destek aldıkları görülmektedir. Yine ebeveynlerin çoğunluğu pandemi sürecinde de sosyal desteklerine erişim sağladıklarını ifade etmişlerdir ancak bir grup ebeveyn ise desteklerine pandemi sürecinde kısmen erişebildiklerini ifade ederken diğer bir grup ebeveyn ise pandemi sürecinde sosyal desteklerine erişim sağlayamadığını ifade etmiştir. Benzer bir şekilde özel gereksinimli çocukların ebeveynleri ile gerçekleştirilen nitel bir çalışmaya göre de pandemi sürecinde ebeveynlerin çoğu zaman eş ve akrabalarından destek göremediklerini ve kendilerini yalnız hissettiklerini belirtmişlerdir (Karahana ve ark., 2020). 2-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerle gerçekleştirilen nitel bir çalışmaya göre sosyal yaşamın kısıtlanması ve aileye özlem gibi salgın sürecinin dezavantajları olduğu ifade edilmiştir (Demirbaş ve Koçak, 2020). Diğer araştırmalar da karantina sürecinde annelerin daha duygusal olduğunu ve evden çalışma, çocuklara bakma ve ev işi yapma gibi sorumluluklarının günlük hayatlarını zorlaştırdığını bulunmuştur (di Giorgio ve ark., 2020). Evden çalışmak, aynı anda çocuklara bakmak, sınır koyma sorunları, öfke nöbetleriyle uğraşmak, evdeki rutinleri ve rolleri değiştirmek ebeveynler için pandemi sürecinde yaşanan olumsuz deneyimler olarak görülebilmektedir (Lebow, 2020). Tüm bu değişen roller ve sosyal destekten mahrum olma gibi nedenlerle Çin'den gelen erken veriler de karantina süreçlerinde boşanma oranlarında artış olduğu görülmektedir (Prasso, 2020). Bu görüşün aslında mevcut çalışmada hem ebeveynin kendisi için sosyal desteği hem de çocuğu konusundaki destekler sorulduğunda çoğunlukla eşlerin birbirine destek olduğu ifade edilmiştir. Bu süreçte ebeveynler çekirdek aileleri ile karantina sürecini geçirmişler ve kısıtlamalar dolayısıyla dışarı çıkarak ya da eve gelecek olan sosyal desteklerinden çoğunlukla faydalanamamışlardır. Bununla birlikte video konferans görüşmeleri ve telefon görüşmeleriyle var olan sosyal desteklerine erişim sağlamış olabilecekleri düşünülmektedir. Bu bağlamdan bakıldığında çalışmaya katılan ebeveynlerin kendi beyanlarıyla pandemi sürecinde kendilerine destek olan kişinin çoğunluğunda eşler olması; kişilerin

karantina sürecini çekirdek aileleri ile geçirmesi ve dolayısıyla eşlerin bu anlamda birbirlerine destek olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin pandemi süreci boyunca onları rahatlatan ya da destekleyen kişilerin olup olmadığı sorulduğunda çalışma grubunun yarısı olduğunu söylerken diğer yarısı kısmen ya da olmadı şeklinde yanıt vermişlerdir. Pandemi konusunda rahatlatan ya da destekleyen kişilerin kim olduğu sorulduğunda ise aile bireyleri ve eşlerin çoğunlukla olduğu devamında ise arkadaşlar ve profesyonel destek geldiği görülmektedir. Gerçekleştirilen bir çalışmadan elde edilen sonuçlarda da bireylerin salgın konusunda yaşadıkları korkular ile baş etmek için aile, arkadaş ve online araçlar aracılığıyla ilişkisel yani sosyal desteğe başvurdukları görülmektedir (Hatun, Dicle ve Demirci, 2020). Bu nedenle de bu tarz yaşam olaylarında sosyal desteklerin önemi büyüktür. Algılanan sosyal destek aile bireylerinin ve arkadaşların yaklaşımına ve ayrıca da sosyal desteğin olup olmaması durumuna göre de değişmektedir (Lakey ve Orehek, 2011). Bu durumun ebeveynlere pandemi dışındaki sosyal destekleri sorulduğunda, pandemi sürecindeki algılanan desteklerin daha az olduğu görülmektedir. Bu durumun hem yaşanan belirsizliklerden bireylerin birini rahatlatmasının daha güç olması hem de karantina süreçlerinde fiziksel olarak uzak olmaktan etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Pandemi sürecinin yetişkinlerde psikolojik durumu etkilediği ve bu etkilerin derecesinin sosyal desteğe bağlı olduğu bilinmektedir (El-Zoghby, Soltan ve Salama, 2020). Bu nedenle pandemi gibi özel yaşam olaylarında algılanan sosyal destekler önemlidir.

Ebeveynlerin bakım verme yükü, akıl sağlığı ve çocukların stres algıları arasında önemli bağlantılar olduğunu göstermekte (Russell ve ark., 2020) ve genel olarak merkezi kurumların acilen aileler için özel programları uygulamaya ihtiyacı olduğu görülmektedir (di Giorgio ve ark., 2020). Bunun dışında çocuklarda artan davranış problemleri için fiziksel egzersiz yapmak, okul çağındaki çocukların karantina için davranış sorunlarını azaltmak için etkili bir önlem olabileceği düşünülmektedir (Liu ve ark., 2021). Çalışmadan elde edilen tüm bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda ebeveynlerin pandemi sürecindeki deneyimlerinin belirlenmesi ve planlanacak olana müdahale programlarına yol göstermesi açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Covid-19 pandemisinde ebeveynlerin karantina sürecindeki evde ve çocuklarıyla olan deneyimlerini belirlemeyi amaçlayan mevcut çalışmaya göre çocukların çoğunluğu pandemi konusunda duygularını ifade etse de çocuklarının kısmen duygularını ifade ettiğini söyleyen ebeveynler de mevcuttur. Çocuklar pandemi hakkında en çok üzüldüğünü ya da korktuğunu söylemişlerdir. Ebeveynler çocuklarına pandemiye açıklarken internet, televizyon ve sosyal medya araçlarından faydalanmışlardır. Ebeveynler çocuklarına maske, mesafe ve temizlik kurallarına vurgu yaparak kendilerini korumaları gerektiğini açıklamışlardır.

Ebeveynlerin çocuklarıyla oyunlar oynayarak, ev işlerini birlikte yaparak ve birlikte duygusal yüklü zaman geçirerek süreçten keyif aldıkları belirlenmiştir. Ebeveynlerin bu süreçte daha önce hiç oynamadıkları bazı oyunları oynadıkları ve ev işleri ile mutfak etkinliklerine çocuklarının katılımını yeni keşfettikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra evde geçirilen zamanlarda kural ve sınır koymak, çocuklarının

sosyalleşememesi, çocuklarının sıkılması, enerjilerini atamamaları ve davranış problemleri açısından güçlük yaşadıkları belirlenmiştir. Kurallar ve sınır koyma açısından bakıldığında ise en çok teknolojik alet kullanım süresinin arttığı ve bu konuda sınır koyamamaları ebeveynlerin vurguladıkları noktalardan biri olarak belirlenmiştir. Çalışmaya katılan ebeveynlerin çoğunluğunun hayatlarında problemler yaşadıklarında onları dinleyen, cesaretlendiren ve çözüm yolu bulmalarını sağlayan kişilerin olduğu ve çoğunlukla bu kişilerin eş ya da aile bireyleri olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin çoğunluğunun benzer bir şekilde çocuklarıyla ilgili konularda yol gösteren birine sahip oldukları görülmektedir ve yine bu kişilerin eşler ya da aile bireyleri olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra ebeveynlerin çoğunluğu pandemi sürecinde de bu desteklere ulaştıklarını belirtmişlerdir. Pandemi süresince ebeveynleri rahatlatan ve destekleyen kişiler sorulduğunda ise desteklere erişim diğer gruplara göre azalmakta olduğu görülmektedir.

İleride yapılacak çalışmaların daha geniş örneklem gruplarıyla ve daha kapsamlı tarama yöntemleriyle planlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Pandemilerin toplumlar üzerinde kalıcı etkilere yol açabileceği göz önünde bulundurulduğunda özellikle hassas bir grup olan çocukların bu süreçlerde gelişimsel açıdan desteklenebilmeleri için ebeveynlere oldukça önemli roller düşmektedir. Bu bağlamda ebeveynlere düzenli olarak ekip çalışması ile sağlanacak desteklerin önemi göz ardı edilmemelidir. Bu ekipte yer alan pediatrist, çocuk ruh sağlığı uzmanı, çocuk gelişimci, psikolog, diyetisyen, psikolojik danışma ve rehberlik uzmanı gibi profesyonellerin pandemiden dolayı aile ve çocuk ilişkilerinde ve deneyimlerinde çıkabilecek problemlere engellemek için önleyici, problem oluştuktan sonra ise müdahale ederek bu problemleri azaltıcı desteklerin yapılması gerekliliği oldukça önemlidir. Buna bağlı olarak da bu alanda yapılacak çalışmaların varlığının önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Açıklamalar: Mevcut çalışma 21-23 Mayıs 2021 tarihinde düzenlenen World Children Conference-II, Lefkoşa/Kıbrıs'ta sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Kaynakça

- Alisinanoğlu, F., Karabulut, R. & Türksoy, E. (2020). Pandemi Sürecinde Çocukluk Dönemi Korkularına Yönelik Aile Görüşleri. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)*, 6(14), 547-68.
- Amakiri, P. C., Chude, C. F., Oradiegwu, S. U., Ipsita Pramanik, I., Anoka, C. F. & Ezeoke, A. Q. (2020). Psychological effect of pandemic COVID-19 on families of health care professionals. *British Journal of Psychology Research*, 8(2), 1-7.
- Aral, N., Fındık, E., Öz, S., Karataş, B. K., Güneş, L. C., & Kadan, G. (2021). Covid 19 pandemi sürecinde okul öncesi dönemde uzaktan eğitim: deneysel bir çalışma. *Turkish Studies*, 16(2), 1105-1124. <https://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.49289>
- Aydın, A. F. (2020). Post-Truth Dönemde Sosyal Medyada Dezenformasyon: Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Pandemi Süreci. *Asya Studies*, 4(12), 76-90. <https://doi.org/10.31455/asya.740420>
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N. & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*, Vol. 395, pp. 912-920. Lancet Publishing Group. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2020). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cellini, N., Canale, N., Mioni, G. & Costa, S. (2020). Changes in sleep pattern, sense of time and digital media use during COVID-19 lockdown in Italy. *Journal of Sleep Research*, 29(4), e13074. <https://doi.org/10.1111/jsr.13074>
- Demirbaş, N. K. & Koçak, S. S. (2020). 2-6 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin bakış açısıyla covid-19 salgın sürecinin değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(6), 328-349.

- di Giorgio, E., di Riso, D., Mioni, G. & Cellini, N. (2020). The interplay between mothers' and children behavioral and psychological factors during COVID-19: an Italian study. *European Child ve Adolescent Psychiatry*, 1–12. <https://doi.org/10.1007/s00787-020-01631-3>
- El-Zoghby, S. M., Soltan, E. M. & Salama, H. M. (2020). Impact of the COVID-19 pandemic on mental health and social support among adult Egyptians. *Journal of Community Health*, 45, 689–695. <https://doi.org/10.1007/s10900-020-00853-5>
- Erol, M. & Erol, A. (2020). Koronavirüs pandemisi sürecinde ebeveynleri gözünden ilkökul öğrencileri. *Milli Eğitim*, 49(1), 529–551.
- Eyimaya, A. O. & Irmak, A. Y. (2021). Relationship between parenting practices and children's screen time during the COVID-19 Pandemic in Turkey. *Journal of Pediatric Nursing*, 56, 24-29. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2020.10.002>
- Guan, H., Okely, A. D., Aguilar-Farias, N., del Pozo Cruz, B., Draper, C. E., el Hamdouchi, A. & Kontsevaya, A. (2020). Promoting healthy movement behaviours among children during the COVID-19 pandemic. *The Lancet Child ve Adolescent Health*, 4(6), 416–418. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30131-0](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30131-0)
- Hatun, O., Dicle, A. N., & Demirci, İ. (2020). Koronavirüs Salgınının Psikolojik Yansımaları ve Salgınla Başa Çıkma. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 531-554. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44364>
- Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, S. F., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M. & Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *The Journal of Pediatrics*, 221, 264. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.03.013>
- Karahan, S., Yıldırım Parlak, Ş., Demiröz, K., Kaya, M. & Kayhan, N. (2020). Experiences of the Mothers to Cope with the Problem Behaviors of the Children with Special Needs during Coronavirus (COVID-19) Process. *Journal of Qualitative Research in Education*, 9(25). <https://doi.org/10.14689/enad.25.4>
- Lakey, B. & Orehek, E. (2011). Relational regulation theory: a new approach to explain the link between perceived social support and mental health. *Psychological Review*, 118(3), 482. <https://doi.org/10.1037/a0023477>
- Lebow, J. L. (2020). Family in the age of COVID-19. *Family Process*, 59(2), 1–4.
- Liu, J. J., Bao, Y., Huang, X., Shi, J. & Lu, L. (2020). Mental health considerations for children quarantined because of COVID-19. *The Lancet Child ve Adolescent Health*, 4(5), 347–349. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30096-1](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30096-1)
- Liu, Q., Zhou, Y., Xie, X., Xue, Q., Zhu, K., Wan, Z. & Song, R. (2021). The prevalence of behavioral problems among school-aged children in home quarantine during the COVID-19 pandemic in china. *Journal of Affective Disorders*, 279, 412–416. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.10.008>
- Mart, M., & Kesicioğlu, O. S. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecinde Ailelerin Evde Oyun Oynamaya İlişkin Görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 945-958. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44381>
- Mazza, C., Ricci, E., Biondi, S., Colasanti, M., Ferracuti, S., Napoli, C. & Roma, P. (2020). A nationwide survey of psychological distress among Italian people during the COVID-19 pandemic: immediate psychological responses and associated factors. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(9), 3165. <https://doi.org/10.3390/ijerph17093165>
- Miho, A. & O. Thévenon (2020), "Treating all children equally?: Why policies should adapt to evolving family living arrangements", OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 240, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/83307d97-en>.
- Ok, B., & Torun, N. (2021). Yeni Normalin Erken Çocukluk Dönemi Üzerindeki Etkilerinin Ebeveyn Görüşleri Alınarak İncelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(2), 640-654.
- Orgilés, M., Morales, A., Delvecchio, E., Mazzeschi, C. & Espada, J. P. (2020). Immediate psychological effects of the COVID-19 quarantine in youth from Italy and Spain. *Frontiers in Psychology*, 11, 2986. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.579038>
- Özçevik, D. & Ocakçı, A. F. (2020). COVID-19 ve Ev Hapsindeki Çocuk: Salgının Psikolojik Etkileri ve Hafifletme Yolları. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 19(1), 13–17.
- Özyürek, A. & Çetinkaya, A. (2021). COVID-19 Pandemi Döneminde Aile ve Ebeveyn-Çocuk İlişkilerinin İncelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (1) , 96-106.
- Prasso, S. (2020). China's divorce spike is a warning to rest of locked-down world. *Bloomberg Businessweek*, 31.

- Russell, B. S., Hutchison, M., Tambling, R., Tomkunas, A. J. & Horton, A. L. (2020). Initial challenges of caregiving during COVID-19: Caregiver burden, mental health, and the parent–child relationship. *Child Psychiatry ve Human Development*, 51(5), 671–682.
<https://doi.org/10.1007/s10578-020-01037-x>
- Sönmez, V. & A. F. G. (2016). Örneklandırılmış Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Spinelli, M., Lionetti, F., Pastore, M. & Fasolo, M. (2020). Parents' stress and children's psychological problems in families facing the COVID-19 outbreak in Italy. *Frontiers in Psychology*, 11, 1713.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01713>
- Tarkoçin, S., Alagöz, N., & Boğa, E. (2020). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Pandemi Sürecinde (COVID-19) Davranış Değişiklikleri ve Farkındalık Düzeylerinin Anne Görüşlerine Başvurularak İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(6), 1017-1036.
<https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44338>
- Toran, M., Sak, R., Xu, Y., Şahin-Sak, İ. T. & Yu, Y. (2020). Parents and children during the COVID-19 quarantine process: Experiences from Turkey and China. *Journal of Early Childhood Research*, 19(1), 21-39. <https://doi.org/10.1177/1476718X20977583>
- Tuzcuoğlu, N., Aydın, D. & Balaban, S. (2021). Pandemi Döneminde Okul Öncesi Dönem Çocukları ve Annelerinin Psikososyal Açıdan Etkilenme Durumunun Anne Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 1-13.
- Üstündağ, A. (2021). Pandemi Sırasında Ebeveynlerin Uzaktan Eğitim Deneyimlerinin İncelenmesi. *Abi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 572-589.
- Wang, G., Zhang, Y., Zhao, J., Zhang, J. & Jiang, F. (2020). Mitigate the effects of home confinement on children during the COVID-19 outbreak. *The Lancet*, 395(10228), 945–947.
- Xiang, M., Zhang, Z. & Kuwahara, K. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on children and adolescents' lifestyle behavior larger than expected. *Progress in Cardiovascular Diseases*. 63(4), 531–532.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (12. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldız, S., & Bektaş, F. (2021). COVID-19 salgınının çocukların boş zaman etkinliklerinde yarattığı değişimin ebeveyn görüşleriyle değerlendirilmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 99-122.
- Zhu, N., Zhang, D., Wang, W., Li, X., Yang, B., Song, J. & Lu, R. (2020). A novel coronavirus from patients with pneumonia in China, 2019. *New England Journal of Medicine*. 382:727-733. DOI: 10.1056/NEJMoa2001017